

دو نامه از خیابانی به تقی زاده

در میان اوراق تقی زاده که به لطف و اجازه سرکار خانم عطیه همسر آن مرحوم دیده ام دو نامه خیابانی یافتیم که محققان تاریخ مشروطیت را مفید خواهد بود . این دو نامه در زمانی فرستاده شده است که تقی زاده پس از واقعه قتل سید عبدالله بهبهانی ایران را ترك کرد و به اروپا رفت . ازین دو نامه معلوم می شود که برای ادامه اقامت در اروپا می خواسته است که مجوز رسمی مرخصی از مجلس کسب کند . می دانیم که شیخ محمد خیابانی در دوره دوم از تبریز وکیل مجلس بوده است و مجلس دوم در دوم ذی القعدة ۱۳۲۷ افتتاح شده بود .

ایرج افشار

- ۱ -

۲۱ شوال ۱۳۲۸

قربانت شوم - رقیمة محترمه زیارت، خدا شاعدرست روحی تازه گویا به کالبد از کار افتاده ام دمیده شد . از مطالعه مضامین عالییه و توجه به نکات دقیقه اش قلبم را قوت و دیده بصیرتم را نور و برای عمل در راه آزادی دستور حاصل آمد .
خواطر شریف به کلی آسوده باشد . به هیچ قسم سستی و فتوری در طی مراحل ترقی و سعادت و دفع و ازاله خار و خاشاک این راه نجات ملت برخود راه نداده همواره استمداد از خالق خود نموده با کمال استقامت ایستادگی در مقابل همه قسم ابتلاءات و حملات عدو نموده و تا جان دارم تن ازین معركة فتوت واپس نخواهم کشید و اینکه در اوایل رمضان قصد بر استعفا نموده بودم بعضی ملاحظات در نظر بود . بعد که از رفقا حس عدم رضا نمودم خصوص سفارش حضرت تعالی را به آقای تربیت فسخ عزیمت نموده کمرهمت محکم تر از سابق بر میان بسته خود را شریک و سهم شدت و رخای رفقای خود می دانم . ولی چنانکه خوب ملتفت هستید روش حرکت و طریق مشی بنده در پیش بردن مقصود غیر از طراز سلوک اکثر رفقا می باشد . چنانچه حضرت تعالی هم اشاره فرموده بودید هر وقتی را اقتضائی دارد و هر موقع را اقدامی مناسب است ، حالیه که ترك سلاح مقاتله نموده و مبارزات و مقابله را با بیان و بنان شروع نموده ایم باید قواعد محکمه منطق را از نظر دور نکرده غلبه بر خصم و ارائه طریق بر طالبین حق را از روی دستور العمل حکمای دانا و فیلسوف های عاقبت بین معمول داریم . افسوس که بعضی ها ملاحظه این طریقه را ننموده بهانه به دست مغرضین و تهمت زنده ها می دهند .

باری زیاده دردرس ندهم . چون تعلیقه مبارکه الآن رسید و وقت مجلس هم نزدیک است به این چند سطر اکتفا می نمایم .

ان شاء الله مسئله اجازه را هم با رفقا (۱) صحبت نموده انجام می دهیم و بنا به تأکید

حضرت تعالی به محض تمام کردن قرائت مکتوب شریف کاغذ را پاره پاره کردم ، مطمئن باشید و اگر تأکید هم نشده بود عادت بنده این است کاغذی که از رفقا می رسد و مشتمل بر مطالب سری باشد کاغذ را بعد از خواندن پاره می کنم و گمانم این است که کمتر کسی پیدا بشود مثل بنده در کتمان سر مواظب باشد . پس امیدوار بوده مطالب لازمه را با نصایح حکیمانه از مخلص خود مضایقه نفرمائید . والسلام علیکم و رحمته ، الاحقر الجانی

محمد خیابانی

- ۲ -

۲۵ شوال

قربان وجود مغتنم گردم، بدون اینکه اظهار دردهای دل را نموده غم برغم آن دوست مبتلا به محن و غریب وطن بیغزایم شروع مطلب را صلاح می دانم.

در خصوص تمدید مرخصی با رفقا (۱) مذاکره نمودم. در بدو نظر همه صلاح دانستند که مدت را دوماه نموده عریضه را تقدیم مجلس نمایم. بعد خودم فکر و ملاحظه ثانوی کردم. بعضی اشکالات به نظر رسید. بعضی از آنها را به طریق اجمال لازم است عرض نمایم.

معلوم می شود هنوز کینه و عداوت های (۲) انسان صورت از قلبشان خارج نشده و به مقاصد نامشروعشان که وجود حضرت تعالی را سد محکمی در جلو خود و راه حرکت به سوی آنها فرض کرده اند نائل نشده اند این است که روزی که شعبات مجلس معین و اسم حضرت عالی هم جزو شعبه اول قراءت شد اشخاصی معلوم الحال فوراً شروع به هیاهو نمودند که چرا باز در مجلس اسم تقی زاده را می برید. از جمله آن اشخاص بود برادر صدراالعلما (۳) و جمع شده بودند که عریضه به مجلس بنویسند. آن وقت هنوز اینها مجلس افسادی در ظاهر نداشتند. حالا که اسباب را فراهم نموده در مسجد جامع اجتماع نموده اول حقوق را عنوان کرده بعد از آن از شاهزاده ها بودن نایب السلطنه و تشکیل سنا و اجرای احکام نجف به زبان می آورند. و در پی عنوانات دیگر هم هستند. با این حال قطعاً اگر این مسئله در مجلس مطرح بشود اگر آنها هم بر فرض غافل باشند از مجلس بر آنها اشاره خواهد شد که تعاقب نموده زیاده بر این بر مظلومیت و مقهوریت آن سید (۴) بیچاره بیغزایند.

این بود که بنده را به تردید افکند و همین نکته را به رفقا اظهار کردم تصدیق شد . علاوه بر رفقا محرمانه با آقای حاجی میرزا زین العابدین (۵) و آقای ذکاء الملک هم صحبت کردم . هر دو ملتفت این نکته بودند. صلاح ندانستند که در مجلس اظهار بشود و مخصوصاً

۱ - مراد و کلای دموکرات است . ۲ - نقطه چین از خود خیابانی است .

۳ - سید یعقوب صدراالعلما نماینده دمکرات از خراسان در مجلس دوم بود و در سال ۱۳۳۶ قمری فوت شد .

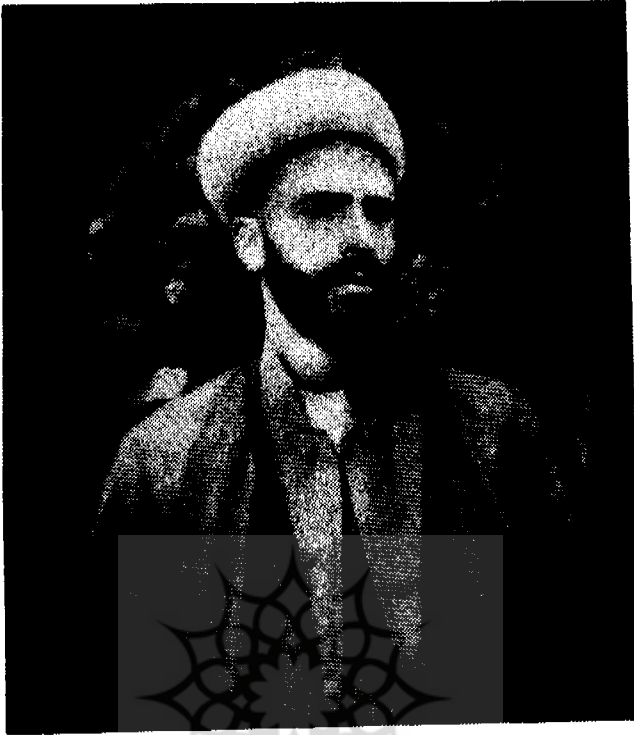
۴ - ظاهراً مراد سید عبدالله بهبهانی است . ۵ - حاجی سید

زین العابدین قمی (طبق ضبط در مختصر تاریخ مجلس شورای ملی ، ص ۷۵) و کیل علمای نجف در مجلس دوم بود و در دهم محرم ۱۳۲۹ قمری فوت شد .

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مرحوم تقی زاده

آقا شیخ محمد خیابانی رئیس مجاهدین آذربایجان که شهید شد

آقای ذکاء الملک گفتند که به آقا بنویسید که صلاح نیست در مجلس مطرح شود. همین طور باشد تا ببینیم چه پیش می آید. لازم بود که این نکته را به عرض حضور مبارک برسانم. باز هر طور صلاح بدانید مرقوم فرمائید اقدام بشود و این را هم عرض بکنم تا وقتی که رفع محذور بشود حضرت عالی معذور و در واقع مجاز هستید.

و البته رفقا وضع طهران و وقایع جاریه و حوادث یومیه را تفصیلا به عرض می رسانند احتیاج به تکریر بنده ندارد. همین قدر عرض می کنم که وضع خوب نیست. وزراء حالیه متزلزل مشغول اصلاح کابینه هستند. از همه زیادتر به بیچاره نواب (۱) تاخت می آوردند به واسطه يك نطق و تعرض مؤتمن الملک در مجلس خصوصی. دیگر دست از برداشته اند و راضی به ماندن او در کابینه هستند. اما بعضی ها در باطن ممکن نیست از تخریب او منصرف شوند. تا خدا چه خواهد. زیاده تصدیع است، الاحقر الجانی

محمد خیابانی